Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

דבר, 25.09.1959, page 8

חמשים שנה לעתונות היומית בארץ

(סוף מעמ' 7)

לה בשם: „הצבי" ולאחר מכן בשם „האור".

ה„השקפה" שיצאה שנים רבות בתבנית „הפועל הצעיר" החלה בתרס"ח להגדיל את התבנית לשם סיפוק שפע החדשות, הידיעות והתגובות הפובליציסטיות של אותם הימים הסוערים. אולם אף תכנית זו לא הספיקה לו לבן יהודה ועל כן החל הוא להשתמש חליפות בשמות „השקפה" ו„הצבי" — והכל כדי למלא מחסורי הקורא. לבסוף באה ההודעה בגליון פיום י"א אלול תת"ם (תרס"ח), שבקרוב ייהפך העתון לעתון יומי, „על דעת רבים, שיעצו לנו וביקשו ממנו זאת — החלטנו לעשות את עתוננו לעתון יומי."

הקורא הנבון מעירוב זה של שמות קיבל על כך הודעה מפורשת יותר: „עוד לפני המאורעות החדשים (מהפכת התורכים הצעירים) חשבנו מחשבות להוציא לאור את עתוננו עוד פעם או פעמיים בשבוע. והנה אירע (הכתיב המלא הוא שלנו, שכן נקט בית בן יהודה בכתיב חסר) המאורע הגדול בחיי המדינה: הכרזת חוקת השלטון המוגבל וייסוד בית מורשי העם וחירות העתונים — כל אלה הסגולות היקרות, שהן משתפות את כל יחיד ויחיד בחיים המדיניים, אפילו שלא כרצונו. בעת מאורעות גדולים ותכופים כאלה על אחת כמה וכמה שיש צורך להקהל בעתון יוצא לאור יור מפעמיים בשבוע. ולכן הננו מתחילים להוציא לאור את עתוננו לעת עתה עוד פעם (כלומר: פעם נוספת) בשבוע, ואחר כך, כשתיעשנה בדפוס ההכנות הנצרכות לזה, נוסיף עוד פעם רביעית. ומפני שאין ל„השקפה" רשיון לצאת לאור אלא פעמיים בשבוע נשוב להשתמש בתשם הישן, הידוע לקוראינו, „הצבי", כמקודם ועתה, כשיש לנו חירות הדיבור בהעתונים, נאמץ את כוחנו להספיק להקוראים כל מה שנצרך להם בתנאים החדשים של חיי המדינה ולמלא כראוי את תפקיד העתון במלחמה לאור ולקידמה, לחיים לאומיים עבריים — — —".

עברו אך ימים מספר ומראשית שנת תרס"ט, ה' בתשרי, יצא הגליון הראשון של העתון היומי, הוא „הצבי", ובראשו הודעה קצרה: „להקהל הנכבד! מן היום הזה ומעלה יצא הגליון מדי יום ביומו, מלבד שבתות וימים טובים, בדיוק בכל יום בבוקר וביום הראשון בשבוע בצהריים — ארבע פעמים בשבוע גליון שלם ופעמיים, ביום א' וביום ה', חצי גליון". ואל ייפלא בעינינו שמראש הגליון נשקפים לפנינו לא רק העורך: א. בן־יהודה, אלא גם העורכים חמדה בן יהודה וא. בן־אב"י, כך דרכו של הבית: בנעורינו וספינו.

מהותו של עתון יומי

כאמור לעיל לא הרגיש העורך כל צורך להגדיר מהותו של עתון יומי זה. דומה שודאי לו ששינוי זה אינו אלא חיצוני וטכני ואין בו כדי שינוי מהות עתונותו מאז ומימים. אולם לא כן סברו אחרים. א. רופין, אז ראש הפעולה היישובית מטעם ההסתדרות הציונית, פירסם בגליון הראשון מכתב למערכת, שהוא אפייני ביותר:

„הידיעה כי אדוני יוציא מעתה מדי יום ביומו את העתון, שהוא עורך מזה שנים רבות, מילא את נפשי שמחה אמתית. אדוני הבין בסקירה אמתית (המכתב תורגם כנראה מגרמנית ועל כן הדברים מעומעמים לפרקים), כי הפנים החדשות שלבשו העניינים בתורכיה, ושיש לחשוב, כי כל שיכני הארץ ישיתפו מעתה יותר בהחיים הציבוריים, יצרו צורך אמיתי בידיעות יותר בכל שעה ויותר רחבות מפנים הארץ ומכל העולם — ואדוני לא פיסק ויחליט מיד למלא את הצורך הזה.

אבל לא הטבת שימוש הידיעות בלבד הביאני לברך ברכת שהחיינו על העתון היומי הראשון בארץ ישראל. כי הלא עתון צריך להיות יותר מגליון של ידיעות. עתון צריך לקחת עמדה במלחמת הדעות. עתון חייב להעביר תחת שבט הבקורת כל עיוות שבו. בענייני הכלל ולהיפך להגן ולו, מוך בכל דבר, שיש תקוה ממנו לטובת הכלל. בקיצור: עתון צריך להיות כמו קול המצפון הכללי והציבורי, שכל הקהל ישמע וכל הקהל ייראה ממנו. והנה אדוני כבר נתמחה בשנים הרבות של עבודתו הרגש ישרו ובמנהגו להתבונן לכל ענין מצד הדבר כשהוא לעצמו, ומאמין אני אמונה שלמה, כי אמץ יאמץ אדוני את כל כוחו גם להבא למלא את התפקיד הקשה הזה של עתון ובהדבר הקשה תדיר לקחת עמדה בנפתולי הדעות והשקפות, יתאמץ אדוני לשפוט את הדברים במנוחה, בלי שנאה פרטית ואישית ולהכריע את הכף לצד מה שיאמין אדוני לטוב ולאמת, אחרי בחינה מספקת אפשרית, באופן שכל איש, אפילו אם כדבר מן הדברים לא תהא דעתו כדעת אדוני, יראה בדעותיו של אדוני לעולם משפט אדם מנוסה ובקי וישר הלב, שאפשר אמנם להתנגד לו, אבל שהכל חייבים לכבד.

ולנו היהודים, שאנו רוצים לפתח את ארץ ישראל בכל סעיפי החיים, בענפי הפרנסה כמו בענפי הרוח והמוסר, לנו היא שמחה מיוחדת, כי עתון יהודי בלשון הלאומית העתיקה שלנו הוא הראשון לעתונות ברוח הזמן החדש בארץ ישראל. מי יתן ויתמהו היהודים גם במקצוע זה כמו בשאר המקצועות, בתור כובשי דרכים חדשות, גלוי וידוע בכל העולם, כי היהודים משתתפים בכל מקום השתתפות גדולה בהעתונות הכללית. מי יתן ויעלה הדבר בידי אדוני העורך כמו להטובים בעתונאים היהודים, להעלות את עתונו למדרגת מנהיג ודבר לדעת הקהל בארצנו".

אף יעקב טהון, יד ימינו של רן פין בפעילות היישוביות, מפרסם מכתב עידוד לעורך, מעלה את חשיבותו של עתון יומי לליכוד פזורי האומה בארץ ישראל ואף מביע משאלה, שהעתון ישמש „במה חפשית ונאמנה, שכולם יאמינו בה ויבואו להגיד בה איש את דעותיו ולשמוע לכלי דיבורה החדש לברוא בארץ ישראל דעת קהל, שתהא נקיה ואמיתית, כמו שנקיים השמים בארצנו, כנקי הים שלנו — — —".

יהושע ברזילי, אחד המשתתפים הקבועים של העתון, מריע בקול שמחת להופעה החדשה של שנת תרס"ט: „יומנו עברי בארצנו — אי אפשר לבלי לבטא את השם הזה בקצת גאוה לאומית — — — אשר העם שכבה בן אב"י, שאותה הוא פותח בזו הלשון: „הירח יפה, הלילה כיום, האויר קריר ונעים. נלך נא לטייל — אמרתי, ואצא החוצה. ובו ברגע, מבלי משים, כאילו שכחתי, כי הלבנה כבר עלתה כמעט עד חצי השמים. העיפותי עין למזרח: שם ראיתי אור אדום, אור נהדר. „הירח בצאתו מתוך ההרים" — נזעקתי. „מהרו לראותו. מהרו לראותו!". אולם מיד התערערתי וכו' וכו'". וכך נמשכים התיאורים עד לדליקה, המתוארת אף היא בתיאורים מהסוג הנ"ל, משל לא נוצרה הדליקה אלא לשם ריבוי הגוונים והצבעים של מכחולו.

והעתון אף סער אם בבעיית הבעיות של הימים ההם — העבודה העברית (מה צר שחומר השובב זה לא היה לעיני כותבי קורות העליה השנייה!), שבה נטלו חלק בין היתר א. ד. גורדון (מאמרו כאן לא כונס עד כה) ו„אבנר", הוא נשיאנו יצחק בן צבי. בפולמוס זה נשתלב גם ענין שביתת פועלי הדפוס בירושלים ונטלו בה חלק ענתבי הנודע — נגדה, וברזילי — בעדה. לכך יש להוסיף את הבעיה הערבית, המלחמה באידיש ובעיקר במסקנות ועידת טשרנוביץ, גילוי הקוטב הצפוני ע"י קוק ופירי, ועוד ועוד. הפיליטונים סיפקו חמדה בן יהודה וקרניאל („עזמוות" לאחר שנים) ואין צורך לומר שליד הסיפורים המתורגמים באו גם שירים מקוריים, ובמשוררים — אף ב. נ. טילקינר האמריקאי. אפייני הוא גם מדור המודעות שאינו נופל בחשיבותו מכל שאר המדורים. הרי למשל מודעה קצרה זו: „לשלום יחיה! נצרך משרת. הביאהו נא לבית הדר. ויין (הוא ד"ר נפתלי ויין)".

מקץ השנה (כ"ו באב תרס"ט) נפסק העתון מטעם מיוחד במינו. בן־יהודה נאלץ היה להחיש את קצב עבודתו במלון אף לסדרו ולהדפיסו. בשל חוסר סדרים הועסקו אלה במלון ולא נותרו לעתון. לאחר זמן קצר הוסרו עיכובים אלה ובכ"ג באלול חודשה הופעתו ובראש הגליון התווה עם פיינגולד המומר. האחרון קיבל על עצמו את הוצאת העתון וכל הענינים הכספיים ובן יהודה וביתו אך את העריכה והכתיבה. אולם לא עברו ימים מרובים ושותפות זו היתה לרועץ. לבסוף פורקה והמו"לות עברה לשי"ש (שלמה ישראל שיריקי) „שם דבר" בשדה המו"לות העברית במשך עשרות בשנים וחלון ספריה עממית בפרוטות, שסיפקה בשפע רומנים צרפתיים בתרגומים עבריים.

עם פירוק השותפות שונה שם העתון ל„האור", שהחל לצאת במנין חדש כי"ז (בן יהודה הקפיד לכתוב: „י"ח", „י"ו", במקום „ט"ו", „ט"ז") באדר א' תר"ע. עתון זה נתקיים עד שנת תרע"ה ונפסק לרגל מל. העולם.

„האור" למה?

ונסיים באפיזודה אפיינית לדרכי העתונות בימים ההם. משהתחיל לצאת „האור" תמהו רבים על שינוי השם. ומשהסביר בן יהודה שלא ניתן לו, בשל פירוק השותפות, להשתמש עוד בשם הקודם והוא נאלץ לבחור בשם חדש, שאינו חדש, שכן השתמש בו כבר לפני שנים רבות.

ומעשה שהיה באותן השנים, בהן השתמש בפעם הראשונה בשם: „האור". הימים היו ימי עבד אלחמיד, והוא נקרא למחלקת הביקורת בממשלה, „ראש מחלקת הבקורת, מספר בן יהודה, איש זקן ומשמר, קימט את מצחו וישאל: „האור" — מה זה בצרפתית? זהו Lumière. השיבונו. אז ישיב המבקר ברצינות: לא! לא! אדוני, דבר זה אי אפשר. אין אור בתורכיה. לא צריך שיהא „אור" בתורכיה. ובזה נתבטל רעיון „האור" ואחרי שנה שב „הצבי" להופיע כמקודם".

העתון לא נשתמר

עתון זה לא הגיע אלינו, לצערנו, אלא בשופס אחד ויחיד, שהוא שלם מהגליון הראשון עד האחרון, לרבות כל ההוספות. — טופס זה שמור בידי האספן השקור ר' זלמן פבזנר בעל „בית הלבנון". כבר נשתברו קולמוסים אין קץ בעניינו של אוסף זה השוכן בתל־אביב וארוז בארגזים, שעה שהיה צריך להיות מסודר ופתוח לקהל. עיריית תל־אביב המוציאה מיליונים לתעוכות ולהיכלי תרבות לא השכילה להסתדר עם בעל האוסף, הדורש אך שני דברים בלבד: תנאי קיום מינימליים לו ולביתו וסידור מדעי של האוסף למען יוכלו הרבים להשתמש בו. האומנם לא יקומו אנשי מעשה ורוח ויצילו בעוד מועד אוסף יקר ומיוחד במינו זה, האוצר בקרבו גושי גושים של חיסטוריה לא נודעת של הישוב ותפארות ישראל בעולם כולו?

ג. קרסל

העתונים נמסרו לנו על יד מר ז. פבזנר, „בית הלבנון"